

QUÁ TRÌNH RA ĐỜI, TỔ CHỨC VÀ HOẠT ĐỘNG CỦA CHÍNH QUYỀN CÁCH MẠNG Ở KHÁNH HÒA (1945-1954)

Chu Đình Lộc¹, Nguyễn Thị Kim Hằng¹, Hồ Hải Hưng¹, Nguyễn Văn Tuấn¹

¹Trường Đại học Khánh Hòa

Tóm tắt: Bài viết đề cập quá trình ra đời của chính quyền cách mạng ở Khánh Hòa, là kết quả của cuộc cách mạng giải phóng dân tộc, đánh đổ ách đô hộ của thực dân, phát xít và phong kiến. Trong bối cảnh khó khăn, vừa kháng chiến, vừa kiến quốc, xây dựng chế độ mới, chính quyền cách mạng được tổ chức và hoạt động chỉ đạo, điều hành linh hoạt, phù hợp với từng giai đoạn của cuộc kháng chiến. Những hình thức chính quyền như Ủy ban Nhân dân cách mạng lâm thời, Ủy ban Kháng chiến hành chính từ cấp tỉnh đến xã đều là của Nhân dân, được Nhân dân che chở, đùm bọc và bảo vệ. Nhờ vậy, chính quyền cách mạng không những đã huy động được nhân tài, vật lực góp phần vào thắng lợi của cuộc kháng chiến mà còn bảo vệ và thực thi các quyền của người dân Khánh Hòa trong thời kỳ từ năm 1945 đến năm 1954.

Từ khóa: Chính quyền cách mạng, Khánh Hòa, kháng chiến, thực dân Pháp.

Mở đầu

Dưới sự áp bức của thực dân và phong kiến, Nhân dân Khánh Hòa luôn vùng lên đấu tranh giành độc lập, đòi tự do và quyền dân chủ. Đặc biệt, từ năm 1930, Nhân dân Khánh Hòa đã đồng hành cùng sự nghiệp giải phóng dân tộc do Đảng Cộng sản Việt Nam lãnh đạo. Tháng 8 năm 1945, thực hiện chủ trương và lệnh tổng khởi nghĩa, các địa phương ở Khánh Hòa đã lần lượt lật đổ chính quyền địa phương thân Nhật, thành lập chính quyền cách mạng của Nhân dân, xây dựng chế độ dân chủ cộng hòa. Đây là một sự kiện vô cùng quan trọng, có ý nghĩa chính trị sâu sắc đối với Nhân dân Khánh Hòa. Việc xây dựng chính quyền cách mạng vững mạnh và hoạt động chỉ đạo cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp ở Khánh Hòa có vai trò quan trọng, góp phần thắng lợi trong sự nghiệp kháng chiến, kiến quốc của dân tộc ta.

1. Sự ra đời của chính quyền cách mạng (tháng 8 năm 1945)

Trong những ngày trung tuần tháng 8 năm 1945, sau khi nhận tin Nhật đầu hàng Đồng Minh, dưới sự lãnh đạo của Đảng bộ và Ủy ban Việt Minh tỉnh Khánh Hòa, phong trào nổi dậy đấu tranh giành chính quyền như làn sóng, nối tiếp diễn ra ở khắp các địa phương. Tại Vạn Ninh, đêm 13 rạng sáng 14 tháng 8, hàng ngàn đồng bào các nơi trong huyện kéo về huyện đường, tuyên bố xóa bỏ chính quyền tay sai và thành lập chính quyền cách mạng lâm thời

huyện. Ủy ban Nhân dân cách mạng lâm thời huyện Vạn Ninh được thành lập gồm 6 thành viên: ông Hoàng Hữu Cháp làm Chủ tịch; ông Nguyễn Văn Tấn làm Phó Chủ tịch, ông Võ Đức Thắng làm ủy viên thư ký, ông Nguyễn Hậu làm ủy viên phụ trách kinh tài, ông Trần Khánh Vinh làm ủy viên phụ trách liên phóng (công an), ông Nguyễn Định làm ủy viên phụ trách quân sự. Tiếp sau đó, Ủy ban Nhân dân cách mạng lâm thời tổng và các làng (sau này là thôn) được chỉ định để điều hành công việc ở tổng, làng. Các tổ chức đoàn thể được bố trí tham gia công tác trị an, đảm bảo đời sống nhân dân, lực lượng bán vũ trang cơ sở được tăng cường các phương tiện và huấn luyện sẵn sàng chiến đấu.

Tại Ninh Hòa, phong trào đấu tranh của Nhân dân cũng phát triển mạnh. Trong các ngày 14-15-16 tháng 8, Nhân dân nổi dậy giành chính quyền thắng lợi ở hầu hết vùng nông thôn. Tiếng trống mõ inh ỏi, đèn đuốc sáng rực ở các làng quanh phủ lý Ninh Hòa và sáng ngày 17/8, hàng vạn đồng bào các xã kéo về bao vây phủ đường, tuyên bố xóa bỏ chính quyền bù nhìn và thành lập Ủy ban Nhân dân cách mạng lâm thời phủ Ninh Hòa do ông Trịnh Huy Quang làm Chủ tịch.

Trước những thắng lợi của cuộc khởi nghĩa ở Vạn Ninh và Ninh Hòa, ngày 17/8/1945, Đại hội Việt Minh toàn tỉnh Khánh Hòa được triệu tập, gồm đại biểu các phủ, huyện họp bàn về kế hoạch khởi nghĩa giành chính quyền toàn tỉnh và bầu Ủy ban Nhân dân cách mạng lâm thời tỉnh Khánh Hòa do

các ông Nguyễn Văn Chi làm Chủ tịch, ông Phạm Cự Hải làm Phó Chủ tịch, ông Trần Chí Hiền làm ủy viên quân sự, ông Tôn Thất Vỹ (tức Nguyễn Minh Vỹ) làm ủy viên thư ký và một số ủy viên phụ trách các ngành.

Tại Nha Trang, chiều ngày 19/8, đông đảo Nhân dân tập trung ở sân vận động Nha Trang dự mít tinh do chính quyền thân Nhật tổ chức, nhưng bên trong là các đội quân khởi nghĩa, có tự vệ vũ trang làm nòng cốt. Số quan lại tỉnh, huyện, thị xã, cùng lực lượng hiến binh Nhật, mật thám và đại diện các tổ chức phản động đều có mặt tham dự. Tại đây, lực lượng cách mạng đã tuyên bố xóa bỏ chính quyền bù nhìn tỉnh và kêu gọi đồng bào ủng hộ Mặt trận Việt Minh, ủng hộ chính quyền cách mạng.

Sau cuộc mít tinh, Nhân dân đã chia thành nhiều đoàn chiếm kho bạc, nhà đèn, nhà máy nước, các công sở, cơ quan của chính quyền bù nhìn các cấp, doanh trại lính khổ xanh, cảnh sát, mở nhà lao phóng thích tù nhân. Đoàn tuần hành kéo đến Tòa sứ Khánh Hòa, tịch thu ấn tín và các phương tiện làm việc của chính quyền tay sai. Tại đây, Ủy ban Nhân dân Cách mạng lâm thời tỉnh Khánh Hòa đã ra mắt đồng bào. Ông Nguyễn Văn Chi đại diện tuyên bố 10 chính sách lớn của Mặt trận Việt Minh và kêu gọi đồng bào đoàn kết, đấu tranh giữ vững chính quyền cách mạng và xây dựng chế độ mới. Trong đêm 19/8/1945, Ủy ban Nhân dân cách mạng lâm thời thị xã Nha Trang được thành lập, do ông Nguyễn Duy Trinh làm Chủ tịch, ông Lê Huy Phát làm Phó Chủ tịch.

Sau khởi nghĩa giành chính quyền ở Nha Trang thành công, Nhân dân huyện Vĩnh Xương chiếm ngay huyện đường và kéo về các địa phương, xóa bỏ chính quyền bù nhìn tổng xã, lập nên chính quyền cách mạng. Ngày 20 tháng 8, Ủy ban Nhân dân cách mạng lâm thời của huyện Vĩnh Xương được thành lập do ông Hồ Ngọc Cang làm Chủ tịch [5, 68].

Tại phủ Diên Khánh, theo kế hoạch của Ủy ban khởi nghĩa, ngày 19 tháng 8, Nhân dân các vùng Hòa Tân, Đại Điền, Phú Cốc, Trường Lạc rầm rộ biểu tình vũ trang thị uy tiến về Thành, chiếm giữ các công sở ngụy quyền như dinh Tuần vũ, dinh Ấn sát..., chiếm nhà lao Thành, thả tù nhân và tập trung Nhân dân dự cuộc mít tinh tại sân vận động, tuyên bố thành lập Ủy ban Nhân dân cách mạng lâm thời huyện Diên Khánh do ông Lê Hình làm Chủ tịch.

Tại Ba Ngòi, ngày 22 tháng 8, đồng bào Kinh và đồng bào các dân tộc thiểu số được trang bị giáo mác, gậy gộc, tên, nỏ, từ Cà Rôm, Hiệp Mỹ, Hiệp Thạnh, Trại Cá, Trà Long, Khánh Cam, Hòa Do, Mỹ Ca, Cồn Ké ... đã theo đường số 1 đổ về Đá Bạc. Ngư dân ở Cam Ranh, Thịnh Xương, Cồn Sung, Bình Ba, Bình Hưng tổ chức trên hàng chục chiếc thuyền lớn nhỏ, giương cờ đỏ sao vàng cùng tiến về

Đá Bạc, bao vây chiếm Nha đại diện hành chính và các công sở chính quyền tay sai. Viên Kiểm lý Tôn Thất Ân phải giao nộp ấn tín, hồ sơ cho cách mạng. Ủy ban Nhân dân cách mạng lâm thời huyện do ông Nguyễn Xuân Cúc làm Chủ tịch ra mắt, tuyên bố xóa bỏ chính quyền bù nhìn, công bố 10 chính sách của Mặt trận Việt Minh.

Như vậy, chỉ trong vòng hơn tuần lễ, Nhân dân Khánh Hòa dưới sự tổ chức và lãnh đạo của Tỉnh ủy lâm thời và Mặt trận Việt Minh tỉnh, đã đứng lên tổng khởi nghĩa thắng lợi, xóa bỏ hoàn toàn chính quyền tay sai, thành lập chính quyền cách mạng từ tỉnh đến huyện, xã. Đây là chính quyền cách mạng đầu tiên của Nhân dân Khánh Hòa.

2. Tổ chức và hoạt động của chính quyền cách mạng ở Khánh Hòa (1945-1954)

Ngay sau khi giành được chính quyền và ra mắt trước Nhân dân, bám sát sự lãnh đạo của Trung ương Đảng và Chính phủ lâm thời Việt Nam Dân chủ cộng hòa, Ủy ban Nhân dân cách mạng lâm thời Khánh Hòa đã tập trung xây dựng và củng cố chính quyền dân chủ nhân dân ở các cấp, đẩy mạnh việc phát triển các đoàn thể và lực lượng vũ trang làm chỗ dựa vững chắc cho chính quyền cách mạng, đồng thời nhanh chóng triển khai các chính sách đem lại quyền lợi bức thiết cho nhân dân và động viên toàn dân chuẩn bị mọi mặt để bước vào cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp xâm lược.

Tháng 9/1945, Ủy ban Nhân dân cách mạng lâm thời tỉnh được đổi tên là Ủy ban Kháng chiến hành chính tỉnh Khánh Hòa do ông Nguyễn Duy Tỉnh làm Chủ tịch [6, 75], thay cho ông Nguyễn Văn Chi nhận nhiệm vụ mới ở Khu ủy. Các trụ sở của chính quyền trong thời gian này thực sự là trung tâm hoạt động của các tầng lớp Nhân dân. Uy tín của chính quyền cách mạng ngày càng lớn, có sức thu hút mạnh mẽ đồng bào các giới, ngày đêm tham gia mít tinh, hội họp để học tập, thi hành triệt để các chính sách và biện pháp của chính quyền cách mạng nhằm đẩy mạnh sản xuất, cải thiện đời sống, bảo đảm an ninh trật tự.

Chính quyền cách mạng đã ban bố các quyền tự do dân chủ cho Nhân dân, thực hiện một số chính sách trong chương trình của Mặt trận Việt Minh như xóa bỏ các thứ thuế bất công do Pháp - Nhật đặt ra. Ở nông thôn, các cấp chính quyền đều tiến hành thực hiện chính sách tạm cấp ruộng đất vắng chủ cho nông dân không có ruộng hoặc thiếu ruộng sản xuất; chia lại công điền, công thổ một cách công bằng hợp lý cho mọi công dân không phân biệt nam hay nữ. Nhân dân khắp nơi đã thi đua thực hiện cuộc vận động “Đời sống mới”, vệ sinh phòng bệnh, thể dục thể thao, sinh hoạt văn nghệ... bài trừ các tệ nạn xã hội, mê tín dị đoan, trộm cắp, rượu chè... Công tác chống giặc đói, bóc lột văn hóa, xóa nạn mù chữ cho nhân dân được chú ý. Đặc biệt, phong trào “Bình

dân học vụ” đã thu hút đông đảo người dân ở các địa phương trong tỉnh tham gia.

Đầu tháng 10/1945, trước sự gây hấn của thực dân Pháp, Tỉnh ủy và Ủy ban kháng chiến tỉnh chủ trương chuyển các cơ quan tỉnh đứng ở thị xã Nha Trang lên Thành (Diên Khánh), chỉ để lại một bộ phận gọn nhẹ do ông Phạm Cự Hải, Phó Chủ tịch tỉnh và đồng chí Lê Huy Phát, Chủ tịch thị xã Nha Trang, thay mặt chính quyền cấp tỉnh và thị xã giải quyết một số công việc.

Để kịp thời đối phó với tình hình, cuối tháng 10/1945, Hội nghị Việt Minh toàn tỉnh đề ra những nhiệm vụ nhằm tiếp tục động viên, huy động nhân, tài, vật, lực phục vụ cho cuộc kháng chiến. Sau hội nghị này, ông Nguyễn Duy Tính được điều đi nhận nhiệm vụ ở cấp trên nên bộ máy lãnh đạo của Ủy ban kháng chiến hành chính tỉnh Khánh Hòa đã có sự thay đổi: ông Nguyễn Minh Vỹ (tức Tôn Thất Vỹ) được cử làm Chủ tịch, ông Phạm Cự Hải làm Phó Chủ tịch và một số Ủy viên phụ trách một số ngành. Nhờ công tác chuẩn bị mọi mặt tương đối chu đáo nên cùng với các đơn vị Nam tiến, quân và dân Khánh Hòa đã bước vào cuộc chiến đấu với một khí thế sôi nổi, chủ động tấn công địch.

Cuối tháng 12/1945, Chủ tịch Hồ Chí Minh cử phái đoàn Chính phủ do ông Lê Văn Hiến dẫn đầu tới một số tỉnh Nam Trung bộ tìm hiểu tình hình, phổ biến một số chính sách, chủ trương của Chính phủ và mang thư của Bác Hồ “Gửi các chiến sĩ cùng đồng bào Nam bộ và phía Nam Trung bộ”. Đến Khánh Hòa, sau khi làm việc với Ủy ban nhân dân cách mạng tỉnh và Tư lệnh mặt trận Nha Trang, ông Lê Văn Hiến đi thăm một số đơn vị đang chiến đấu trên phòng tuyến, thăm bệnh viện tỉnh, nói chuyện và cổ vũ động viên chiến sĩ chiến đấu chống giặc.

Cũng trong thời gian này, thực hiện sự chỉ đạo của Trung ương, Đảng bộ tỉnh và chính quyền cách mạng tỉnh đã triển khai nhiều hoạt động chuẩn bị cho công tác bầu cử Quốc hội lần đầu tiên của nước ta. Xây dựng nhà nước pháp quyền là một trong những nhiệm vụ quan trọng trong sự nghiệp cách mạng do Đảng và Chủ tịch Hồ Chí Minh lãnh đạo.

Tại Khánh Hòa, mặc dù phải lo chiến đấu chống giặc, song công tác chuẩn bị cho cuộc Tổng tuyển cử được tổ chức chu đáo. Ban tổ chức cuộc bầu cử đã bố trí các địa điểm thuận lợi để nhân dân đi bỏ phiếu. Địa điểm nào cũng có hầm, trạm cứu thương, súng phòng không trực chiến. Ngày 6/1/1946, Nhân dân Khánh Hòa lần đầu tiên nô nức đi làm nghĩa vụ thiêng liêng của người công dân, tới các địa điểm bỏ phiếu để bầu những đại biểu của Quốc hội nước Việt Nam Dân chủ cộng hòa. Đồng bào, chiến sĩ ở khu vực mặt trận Vĩnh Xương, Diên Khánh bắt chập bom đạn của kẻ thù vẫn đi bỏ phiếu đông đủ. Trong lúc nhân dân ta tổ chức bầu cử, máy bay của Pháp đã quần lượn nhiều giờ tại khu vực bỏ

phiếu, ném hàng chục quả bom. Tuy nhiên, nhờ có đề phòng, chuẩn bị hệ thống hầm tránh nên cán bộ, chiến sĩ và nhân dân đã hạn chế được thiệt hại, làm tròn nghĩa vụ công dân. Kết quả cử tri trong tỉnh đã bầu 03 đồng chí là đại biểu Quốc hội nước Việt Nam dân chủ cộng hòa (khóa I) của tỉnh Khánh Hòa, gồm các ông: Nguyễn Văn Chi, Tôn Thất Vỹ, Đào Thiện Thi. Thắng lợi của cuộc Tổng tuyển cử trong tỉnh có ý nghĩa rất lớn, đã tạo nên niềm phấn khởi trong các tầng lớp nhân dân và cán bộ, chiến sĩ. Trong quá trình hoạt động, mặc dù phải đảm nhiệm những công tác quan trọng, song các đại biểu Quốc hội (khóa I) đặc cử tại Khánh Hòa đã tích cực tham gia các hoạt động của Quốc hội, góp phần quan trọng vào việc thực hiện thành công sự nghiệp kháng chiến chống thực dân Pháp và xây dựng chế độ mới.

Sau 101 ngày đêm chiến đấu bao vây quân Pháp trong thị xã Nha Trang, chính quyền cách mạng chuyển hướng, thực hiện kháng chiến lâu dài. Ủy ban Kháng chiến hành chính tỉnh chuyển lên đóng ở Hòn Dũ. Tại đây, Ủy ban Kháng chiến hành chính tỉnh vừa có điều kiện xây dựng, củng cố lực lượng, vừa chỉ đạo phong trào kháng chiến trên địa bàn tỉnh. Đầu năm 1946, để chỉ đạo cuộc kháng chiến phù hợp với tình hình mới, Tỉnh ủy Khánh Hòa tổ chức lại đơn vị hành chính, dưới tỉnh là huyện, dưới huyện là xã, bỏ phủ, tổng. Địa bàn tỉnh Khánh Hòa được chia thành các khu kháng chiến. Ở các khu tổ chức ra Ủy ban quân-dân-chính vừa chỉ đạo kháng chiến, vừa làm nhiệm vụ của chính quyền. Đây là hình thức chính quyền kháng chiến tạm thời trong thời kỳ đầu [1, 182].

Thực hiện chủ trương của tỉnh, đầu tháng 4 năm 1946 ở các huyện phía bắc tỉnh như Vạn Ninh, Ninh Hòa sắp xếp lại đơn vị hành chính, giải tán cấp tổng, thành lập xã lớn và bầu Ủy ban kháng chiến hành chính xã. Ở Vạn Ninh, tổng Phước Thiện chia làm 3 khu: Phước Thiện, Phước Tường Nội và Phước Tường Ngoại

Ở Ninh Hòa, Ủy ban kháng chiến huyện Ninh Hòa chia địa bàn thành 6 khu kháng chiến tương đương với các tổng trước đây: Phước Khiêm (thượng, hạ), Thanh Mỹ, Suối Ré, Hòn Khói, Ích Hạ và Xuân Hòa.

Các huyện Vĩnh Xương, Diên Khánh và Nha Trang được chia thành 4 khu kháng chiến: khu I gồm tổng Trung Châu; khu II gồm hữu ngạn sông Cái từ Thành xuống toàn bộ huyện Vĩnh Xương và thị xã Nha Trang; khu III từ Thành trở lên gồm các làng thuộc tổng Vĩnh Phước và Ninh Phước; khu IV gồm các xã thượng lưu sông Cái [1, 181].

Ở Ba Ngòi (Cam Ranh), đầu năm 1946, Tỉnh điều các ông Nguyễn Xuân Cúc, Võ Văn Yêm, Tôn Thất Chí, Nguyễn Trọng Kỷ về tỉnh và chỉ định Ủy ban nhân dân cách mạng mới gồm các ông Nguyễn Bá Xê làm Chủ tịch, Nguyễn Hữu Đức làm phó chủ

tịch, Trương Trùng làm phó chủ tịch phụ trách kinh tài, Nguyễn Khắc Khoan, Võ Thành Hay, Nguyễn Như Trung làm uỷ viên, ông Nguyễn Thúc Tịnh làm chánh văn phòng.

Thực dân Pháp chiếm đóng và kiểm soát toàn bộ địa bàn đồng bằng, tăng cường đàn áp, khủng bố lực lượng cách mạng và nhân dân. Chính quyền cách mạng và các tổ chức đoàn thể chưa kịp củng cố thì bị tan rã, cơ sở bị tổn thất, hàng trăm người bị địch bắt giam, lực lượng vũ trang tập trung không còn vì đại bộ phận nhập vào chi đội 2, một số trở về với gia đình. Ủy ban nhân dân cách mạng huyện bị tan rã. Cuối tháng 10 năm 1946, Ủy ban nhân dân cách mạng và Ban chỉ huy mặt trận Việt Minh huyện được thành lập lại, ông Tôn Thất Chí làm Chủ tịch uỷ ban, ông Nguyễn Trọng Kỷ uỷ viên phụ trách quân sự, các ông Nguyễn Thúc Tịnh, Mai Bình An phụ trách Việt Minh huyện.

Công tác củng cố và xây dựng bộ máy chính quyền tỉnh luôn được Chính phủ quan tâm. Theo Quyết định số 196/KC-MN-ND ngày 12/8/1948 của Đại diện Chính phủ tại miền Nam, Ủy ban Kháng chiến hành chính tỉnh Khánh Hòa gồm 7 thành viên, do ông Nguyễn Minh Vỹ làm Chủ tịch. Cuối năm 1948, Ủy ban Kháng chiến hành chính tỉnh chuyển về đóng tại Hòn Hèo, phía đông huyện Ninh Hòa [6, 75].

Vào tháng 4 và tháng 5 năm 1949, trong cả tỉnh kể cả vùng dân tộc đã tiến hành bầu cử Hội đồng nhân dân xã dưới nhiều hình thức. Nơi phong trào mạnh thì cử tri trực tiếp đi bỏ phiếu, nơi nào phong trào yếu thì cử tri cử đại diện của mình trong các giới đi bỏ phiếu. Toàn tỉnh bầu được 556 đại biểu Hội đồng nhân dân xã, có 26 nữ, phần đông là những người có uy tín trong nhân dân. Ủy ban kháng chiến hành chính được Hội đồng nhân dân bầu ra gồm những người có uy tín và có năng lực hoạt động. Chính quyền các cấp chăm lo đẩy mạnh sản xuất, vận động nhân dân bung ra làm rẫy, làm lại ruộng hoang ở những vùng đồng bào dân tộc và vùng ven căn cứ, thu thuế những nơi có điều kiện như thuế quan, thuế nhập thị, thuế lâm thổ sản, thuế đầm đăng, yến sào... [1, 225].

Song song với công tác chiến đấu, công tác xây dựng chính quyền ở vùng tự do luôn được chú ý, đồng thời với việc điều chỉnh, sắp xếp lại các đơn vị hành chính cơ sở. Giữa năm 1948, hình thức Ủy Ban Quân-Dân-Chính khu được bãi bỏ, thành lập Ủy ban Kháng chiến hành chính. Cuối năm 1949 nhập tổng Hòa Tân vào huyện Ba ngòi. Cuối năm 1949, Tỉnh uỷ điều các ông Đoàn Việt Sửu, Tôn Thất Chí và Nguyễn Quý Hanh về tăng cường bộ máy Đảng và chính quyền tỉnh. Chính quyền được củng cố lại gồm 6 người, ông Võ Đắc Cơ làm Chủ tịch và Nguyễn Như Tùng là uỷ viên thư ký. Tháng 3 năm 1951 tách huyện Ba Ngòi thành: Khu đặc biệt Cam Ranh và huyện Khánh Sơn. Ủy ban kháng chiến

hành chính huyện Khánh Sơn gồm ông Hà Huy An làm Chủ tịch, Võ Đắc Cơ, Nguyễn Như Tùng làm Phó Chủ tịch. Cơ quan huyện đóng tại khu vực núi Tà Nia. Còn vùng đồng bằng thành lập Khu đặc biệt Cam Ranh tương đương cấp huyện thuộc tỉnh Khánh Hoà, Ủy ban kháng chiến hành chính Khu đặc biệt Cam Ranh do ông Nguyễn Thúc Tịnh làm Chủ tịch, ông Hồ Đắc Như làm Phó Chủ tịch. Khu đặc biệt Cam Ranh được chia làm 4 tiểu khu và 1 xã: Tiểu khu I gồm Đá Bạc, Ba Ngòi, tiểu khu II gồm Bình Hưng, Bình Ba, tiểu khu III gồm làng Cam Ranh, Thịnh Xương, Bãi Chồi và Cồn Sung, tiểu khu IV là xã Dân Sinh và xã Cam Tân (gồm cả Thuỷ Triều). Năm 1950, thành lập huyện Vĩnh Khánh (Vĩnh Xương - Diên Khánh).

Ở Vạn Ninh, khu Phước Thiện chia thành 3 xã: Phước Đông, Phước Trung và Phước Tây (Tam Phước); khu Phước Tường Nội chia làm 3 xã: Đồng Xuân, Đồng Tiến, Đồng Hoà (Tam Đồng); khu Phước Tường Ngoại chia làm 2 xã: Liên Hiệp và Liên Hưng (Liên Hiệp Hưng).

Đối với chính quyền tỉnh, giữa năm 1950, lãnh đạo Ủy ban kháng chiến hành chính Khánh Hòa có sự thay đổi: ông Lê Huy Phát được cử làm Chủ tịch thay cho ông Tôn Thất Vỹ được điều động về Liên khu ủy và ông Nguyễn Biền được cử giữ chức Phó Chủ tịch. Tháng 3/1951, các cơ quan của tỉnh được chuyển lên đóng ở căn cứ Đá Bàn. Huyện Ninh Hoà và Vạn Ninh được hợp nhất thành Liên huyện Bắc Khánh. Tổ chức bộ máy của Liên huyện được sắp xếp bố trí lại theo tinh thần gọn nhẹ. Bộ máy ở cấp xã cũng được củng cố lại, hợp nhất các xã nhỏ thành xã lớn. Trước khi thành lập Liên huyện, Vạn Ninh đã nhập 8 xã cũ lại thành 3 xã mới là: xã Ninh Phước (gồm Phước Đông, Phước Trung và Phước Tây) do ông Hồ Kim Phước làm Chủ tịch Ủy ban; xã Ninh Tường (gồm Đồng Xuân, Đồng Tiến, Đồng Hoà) do ông Nguyễn Đình Phùng làm Chủ tịch Ủy ban và xã Ninh Hiệp (gồm Liên Hiệp và Liên Hưng) do ông Lê Văn Đài làm Chủ tịch Ủy ban.

Tháng 2/1952, ông Lê Thanh Liêm được cử giữ chức Chủ tịch Ủy ban Kháng chiến hành chính tỉnh thay cho đồng chí Lê Huy Phát chuyển công tác. Cũng như nhiều địa phương khác, phong trào kháng chiến ở Khánh Hoà gặp nhiều khó khăn nên Tỉnh uỷ và Ủy ban Kháng chiến hành chính tỉnh đã đề ra chủ trương xây dựng cơ sở quần chúng, bám sát địa bàn. Vì thế, tháng 3 năm 1953, Tỉnh uỷ chủ trương chia Liên Huyện Bắc Khánh thành 4 vùng và thành lập mỗi vùng một Ban Cán sự Quân, Dân, Chính, Đảng (tương đương cấp huyện): Vùng Bắc, Vùng Tây, Vùng Đông và Vùng Nam. Các xã lớn cũng được chia lại thành xã nhỏ như trước. Huyện Vạn Ninh gồm vùng Bắc và vùng Tây. Vùng Bắc gồm năm xã phía Bắc là Đồng Xuân, Đồng Tiến, Đồng Hoà, Liên Hiệp và Liên Hưng; vùng Tây gồm 3 xã phía Nam là Phước Đông, Phước Trung và Phước Tây, vùng

Căn cứ 148 gồm 3 khu (khu Bắc, khu Trung, khu Nam) và xã Hoà Trí (Ninh Hoà).

Chính quyền cách mạng được củng cố, cùng với chiến dịch Đông - Xuân (1953-1954), quân và dân Khánh Hòa tiếp tục mở hàng loạt trận đánh mới ở khắp các địa bàn trong tỉnh. Song song với các hoạt động vũ trang, phong trào đấu tranh chính trị và binh vận cũng diễn ra quyết liệt, đều khắp. Đến tháng 6/1954, quân và dân Khánh Hòa đã giải phóng hầu hết các vùng nông thôn của tỉnh. Riêng các vùng miền núi rộng lớn, Chính quyền cách mạng được củng cố, làm chủ xây dựng cuộc sống mới, trở thành căn cứ địa vững chắc mọi mặt để tiếp tục kháng chiến. Tuy nhiên, chỉ một thời gian ngắn sau đó bị thất bại nặng nề tại chiến trường Điện Biên Phủ, chính phủ Pháp buộc phải ký Hiệp định Giơ-ne-vơ (20/7/1954) kết thúc cuộc chiến tranh xâm lược Việt Nam. Theo Hiệp định Giơ-ne-vơ, lực lượng và chính quyền cách mạng chuyển quân, tập kết ra bắc vĩ tuyến 17, thực hiện tổ chức tổng tuyển cử tự do trong cả nước nhằm lập lại hoà bình thống nhất ở nước Việt Nam.

Theo qui định, vào lúc 0 giờ ngày 1/8/1954, trên chiến trường Khánh Hòa sẽ ngưng tiếng súng. Từ ngày 1/8 đến ngày 4/8, Nhân dân khắp nơi kéo về căn cứ địa Đá Bàn để thăm bộ đội và thăm căn cứ. Ngày 22/8/1954, chính quyền cách mạng tổ chức lễ kỷ niệm Cách mạng tháng Tám, ông Nguyễn Xuân Hữu - Bí thư Tỉnh Ủy và ông Lê Thanh Liêm -

Phó bí thư Tỉnh Ủy, kiêm Chủ tịch Ủy ban kháng chiến hành chính tỉnh đã tiếp đón và nói chuyện với đồng bào trong không khí xúc động và để lại trong lòng mọi người những tình cảm tốt đẹp về cách mạng, về Bác Hồ kính yêu, chia tay quê hương để đi tập kết ra miền Bắc.

Kết luận

Có thể nói, chính quyền cách mạng ở Khánh Hòa ra đời là kết quả đấu tranh và sự hy sinh xương máu của bao tầng lớp Nhân dân. Với sự quan tâm chỉ đạo của Trung ương, của Ủy ban Kháng chiến hành chính Nam Trung Bộ và trực tiếp là của Ủy ban Kháng chiến hành chính tỉnh Khánh Hòa, quân và dân Khánh Hòa đã thực hiện các công việc ổn định tình hình an ninh, trật tự, xây dựng đời sống mới. Đồng thời, chính quyền cách mạng các cấp đã chuẩn bị và chỉ đạo cuộc chiến đấu chống thực dân Pháp trở lại xâm lược. Trải qua 9 năm kháng chiến và xây dựng chế độ mới, chính quyền cách mạng được tổ chức dưới hình thức Ủy ban Kháng chiến hành chính đã chỉ đạo, điều hành mọi mặt đời sống, phát huy nhân tài, vật lực, đã đánh bại các âm mưu, thủ đoạn và kế hoạch chiến tranh của thực dân Pháp ở địa phương, đồng thời xây dựng, bảo vệ vững chắc vùng căn cứ địa, mở rộng vùng giải phóng, góp phần vào thắng lợi của cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp xâm lược của dân tộc Việt Nam./.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Ban Chấp hành Đảng bộ, *Lịch sử Đảng bộ Đảng Cộng sản Việt Nam tỉnh Khánh Hòa (1930-1975)*, Ban Tuyên giáo Tỉnh ủy Khánh Hòa, 2001.
2. Đảng ủy Quân sự thành phố Nha Trang, *Lịch sử lực lượng vũ trang Thành phố Nha Trang (1945-2000)*, Đảng ủy Quân sự thành phố Nha Trang, 2003.
3. Huyện ủy Ninh Hòa, *Lịch sử Đảng bộ Đảng Cộng sản Việt Nam huyện Ninh Hòa 1930- 1975*, Huyện ủy Ninh Hòa, 2005.
4. Huyện ủy Ninh Hòa, *Lịch sử truyền thống lực lượng vũ trang nhân dân huyện Ninh Hòa 1945-1954*, 1999
5. Thành ủy Nha Trang, *Lịch sử Đảng bộ Thành phố Nha Trang (1925-1975)*, Thành ủy Nha Trang, 1985.
6. Tỉnh ủy-Hội đồng Nhân dân, *Mặt trận Nha Trang-Khánh Hòa, Nam Trung Bộ, hồi đầu kháng chiến chống thực dân Pháp (1945-1947)*, NXB Quân đội Nhân dân, 2005.